

1929 DÜNYA EKONOMİK KRİZİ VE TÜRKİYE’DE DEVLETÇİLİK POLİTİKASINA GEÇİŞ

Nesrin AKKOR¹

Öz

Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nda mağlup olmasının ardından Anadolu, İtilaf Devletlerince işgale uğramıştı. Uzun süren savaşlar ve devlet ekonomisinde yaşanan zorluklar nedeniyle Anadolu iyice yoksullaşmıştı. Üretim yapabilecek olan yetişmiş erkek nüfusun da savaşlarda yok olmasıyla ekonomik darboğazdan nasıl çıkılacağı büyük bir sorun oluşturmaktaydı. İktisadi anlamda durum son derece kötü idi ancak düşman işgaline karşı büyük bir direnç gösterilmiş ve yeni bir devlet ortaya çıkmıştı. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin savaş sonrası dönemde nasıl bir ekonomi politika izleyeceği tam olarak bilinmiyordu çünkü hem var olan sorunlar hem de Osmanlı Devleti’nden kalma borçlar devlet idarecilerini fazlasıyla kaygılandırmaktaydı. Ekonomik yükselişi sağlamanın önemli bir ayağı nitelikli iş gücüne sahip olmaktı. Yaşanan çatışmalarda eğitilmiş insan gücünün önemli bir kısmı yok oldu. Ticari faaliyetleri yürüten azınlıklardan da göçlerin yaşanması ekonomiyi daha da kötüleştirdi. Sermaye ve teknolojik altyapının olmayışı var olan imkanlarla ilerlemeyi zorlaştırıyordu. Tüm zorluklara rağmen yürütülen toparlanma gayretine en büyük darbeyi 1929 Dünya Ekonomik Krizi vurdu. Kriz, başta ABD ve İngiltere olmak üzere tüm devletleri etkilemişti. Türk ekonomisi de büyük bir yara almıştı. Bu büyük krizden kurtulmak ve toparlanmak için 1930 yılında ilk kez devletçilik konusu gündeme gelir. 1932 yılından itibaren uygulanmaya başlayan devletçilik sistemi, devlet öncülüğünde sanayiye dayalı bir ekonomik gelişim hamlesi olarak ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Ekonomi, Devletçilik

1929 WORLD ECONOMIC CRISIS AND TRANSITION TO STATISM POLICY IN TURKEY

Abstract

After the defeat of the Ottoman Empire in World War I, Anatolia was occupied by the Allies. Due to the long wars and the difficulties in the state economy, Anatolia became poorer. How to get out of the economic downturn was a big problem because the grown male population that could produce could also die out in wars. Economically, the situation was extremely bad, but there was great resistance against enemy occupation and a new state founded. Republic of Turkey in the post-war period will follow an economic policy was not known exactly because both the problems as known and loans from the Ottoman Empire, was extremely worried about the statecraft. An important step in achieving economic growth was to have qualified work force. An important part of the educated human power has disappeared in the fighting. The migration of minorities from business activities further exacerbated the economy. The lack of capital and technological infrastructure made it difficult to advance with existing means. Despite all the difficulties, the biggest blow to the recovery effort was the 1929 World Economic Crisis. The crisis affected all states, especially the United States and the United Kingdom. The Turkish economy has also suffered a great deal. For the first time in 1930, the issue of statism came to the fore to get rid of this great crisis. The statism system, which started to be implemented since 1932, can be expressed an economic development based on the industry as a state pioneer.

Keywords: Republic of Turkey, Economy, Statism

¹ Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, ORCID ID: 0000-0002-5630-5685, e-posta: akkorn@klu.edu.tr

Giriş

I. Dünya Savaşı’nın mağlup devletlerinden birisi olan Osmanlı Devleti, siyasi varlığını uzun süre koruyamamış ve 1922’de tarih sahnesinden silinmişti. Osmanlı Devleti’nin yerini alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, maddi-manevi önemli bir miras devralmıştı. Tarihi ve kültürel anlamda son derece kıymetli olan bu birikim, ekonomik yönden aynı düzeyde hoşnut edici değildi.

Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ciddi ekonomik sorunlar yaşamaya başlamış ve ilk dış borcunu 1854 yılında Kırım Savaşı sırasında İngiltere’den almıştı (Şeker, 2007: s. 116). Borçlanmanın başlamasıyla birlikte her geçen gün daha da sıkıntılı günler yaşayan devlet, 1881 yılında Duyun-u Umumiye adı altında Osmanlı Devleti’nin dış borçlarını denetleyen kurumun açılmasına mani olamamıştı (Pamuk, 2012: s. 121).

Borçlanmanın yanında Avrupa merkezli ortaya çıkan sanayi inkılabını (Pamuk, 2014: 83-86) kendi topraklarına taşıyamayan Osmanlı Devleti, 20. yüzyılın başlarında ekonomik olarak daha da kötüleşti. Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı; devletin elinde var olan tüm kaynaklarını tüketti. Devlet, siyasi ömrünü tamamladığı 1920’li yıllara geldiğinde ekonomik olarak kendisini artık toparlayabilecek durumda değildi.

1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin İlk Yılları

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1923 yılında kurulduğunda her ne kadar yeni bir devlet görünümünde olsa da birçok konuda Osmanlı Devleti’nin devamı durumundaydı. Öyle ki Lozan Barış Görüşmelerinde Osmanlı’dan kalma borçların ödenmesi konusunda Türk heyetinin doğrudan muhatap kabul edilmesi içinde bulunulan durumu gayet net özetlemekteydi. Borç miktarının fazlalığı nedeniyle Türkiye, borçların ödenmesine Osmanlı Devleti’nden kopan devletlerin de dahil edilmesi görüşünü savunmuş ve bu doğrultuda yapılan görüşmeler, 1931 yılına kadar devam etmişti (Özdemir, 2010: s. 110).

Barış süreci tamamlandıktan sonra Türkiye, yeni dönemde nelerin yapılabileceği noktasında arayış içerisindeydi ancak hızlı bir ilerleme hamlesi gerçekleştirmek pek kolay görünmüyordu. Bir defa hangi sektör olursa olsun çalışacak nitelikli insan gücüne ihtiyaç vardı ancak Çanakkale ve Sakarya savaşları olmak üzere savaş yıllarında ülkenin eğitilmiş insan gücünün önemli bir kısmı yok oldu. Savaş yıllarında ve savaş sonrası mübadele döneminde ticari faaliyetlerin önemli bir kısmını yürüten azınlıkların da ülkeden ayrılması nitelikli iş gücünde kayba neden olmuştu (Kepenek, 1995: s. 29).

Nitelikli iş gücünü kısa vadede telafi etmek pek mümkün görünmüyordu ancak tek sorun da bu değildi. Anadolu coğrafyası Osmanlı Devleti’nin son döneminde verilen imtiyazlarla yabancı sermayenin hüküm sürdüğü açık pazar haline gelmişti (Gülalp, 1983: s. 17). Yerli sanayi son derece azdı. Var olanlar ise teknolojik anlamda geri ve rekabet edebilirliğin çok uzağında idi. Ülke genelinde tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomik bir yapı vardı (Öztürk, 2010: s. 27). Ekonomik yapının sanayi temelli olmaması Osmanlı Devleti’nin sanayi inkılabını gerçekleştirememesiyle alakalıydı.

Batı’nın teknolojisi yakalanamadığı için insanları ve devlet ekonomisini ayakta tutan yegane güç tarımsal faaliyetlerdi. Sanayi üretimi arttırılamıyorsa en azından tarım sektörünün geliştirilmesi ekonomiyi biraz daha hareketlendirebilir ve tarıma dayalı sanayileşmeye doğru bir gelişme sağlanabilirdi. Böylece sanayinin gelişmesi için ihtiyaç duyulan sermaye ve iş gücü tarım sektörü sayesinde elde edilebilirdi (Şahin, 2000: s. 34).

Temel ekonomik faaliyetleri, tarım ve hayvancılıktan çıkartıp sanayi temelli bir yapıya dönüştüremeden yeni kurulan Türkiye’nin siyasi bağımsızlığını kısa sürede sağlamlaştırması pek mümkün görünmüyordu. Ülke genelinde sanayi tesisleri son derece azdı ve var olanlarda çoğunlukla yabancıların elindeydi. Bu durumun temel sebebi, Osmanlı Devleti döneminde Türk ve Müslüman ahalinin askerlik görevi için cepheye giderken gayrimüslim kesim askerlik yapmamanın verdiği rahatlıkla ticari ve ekonomik faaliyetlerine devam edebiliyordu (Müderrişoğlu, 1974: s. 20-21). Yeni oluşumla birlikte, durumu yerli sanayi lehine çevirmek isteyen devlet, özel teşebbüse destek vermekteydi (Kili, 1981: ss. 226-227). Üretim yapmak için yeterli sermayesi olmayan tüccara

ihtiyaçlarını karşılayabilmek için 26 Ağustos 1924'te İş Bankası (Ertan, 2011: s. 205) ile sanayi sektöründeki kredi ihtiyacını gidermek için 1925 yılında Türkiye Sanayi Kredi Bankası kuruldu (Ünlü Soylu, 2012: s. 5).

Yerli sanayinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülürken ithal ürünlerin ülkeye kota uygulaması olmaksızın girişi, ilgilenilmesi gereken bir diğer önemli sorundu (Özel, 2001: s. 78). Sanayileşmiş ülkelerden ucuza imal edilerek gelen ürünlerle rekabet edilebilmek çok zordu. Yerli sermayenin gelişimini hızlandıracak önemli bir gelişme olarak 1929 yılı itibariyle Lozan Ticaret Antlaşması yükümlülüklerinin sona erdiğini görüyoruz. Yeni dönemle birlikte yerli üreticiyi korumak amacıyla 1 Ekim 1929'dan itibaren geçerli olmak üzere yeni gümrük tarifeleri uygulanmaya başlamıştı. Bu tarihe kadar dışarıda herhangi bir sınırlama yokken artık yeni düzenleme ile dış alım vergisi %26'ya çıkarılmıştı (Aydoğan, 2005: s. 88).

2. 1929 Dünya Ekonomik Krizi ve Türkiye

Ekonominin düzene girmesi için önemli adımların atıldığı bir dönemde dünya genelini derinden etkileyen 1929 dünya ekonomik krizi patlak verdi. I. Dünya Savaşı, savaşa katılan ya da katılmayan tüm ülkeleri ekonomik anlamda etkilemişti. Savaş sonrası dönemde fiyatlarda hızlı düşmeler yaşanmış olsa da 1922-1927 yılları arasında genel anlamda bir toparlanma süreci gerçekleşmişti. ABD'nin Avrupa'daki devletlere yapmış olduğu büyük yardımlar, kısmen ekonomik rahatlamalar sağlamıştı. 1927-1929 yılları arasında ABD sanayisi ve inşaat sektöründe %25 civarındaki bir gelişme yaşansa da kısa vadeli olmuş, sanayide üretim düşüşü işsizlik oranında artışa neden olmuştu. Yaşanan olumsuzluklardan New York borsası etkilenmiş ve Wall Street Borsası, 1929 sonbaharında çökmüştü (Ezer, 2010: ss. 429-430).

3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Devletçilik

1929 Dünya ekonomik krizi, başta ABD ve İngiltere olmak üzere dünyadaki tüm devletleri etkilemişti. Bu denli büyük bir krizin Türkiye'yi etkilememesi düşünülemezdi, nitekim ekonominin ayakta kalabilmesi için Türkiye'de devletçi yani himayeci ekonomik sürecin başlangıcı bu döneme denk gelecekti (Önsoy, 2005: s. 143). Devletçilik fikri, ilk kez 1930 yılında gündeme gelmiş ancak 1932 yılında uygulanmaya başlanmıştı (Yıldız, 2009: ss. 30-31). Devletçilik, devlet öncülüğünde sanayiye dayalı ekonomik gelişim hamlesi olarak da değerlendirilebilir. Ülkenin içinde bulunduğu şartların ortaya çıkardığı ve Türkiye'ye özgü bu yeni sistemde devlet, her ne kadar iktisadi konularda müdahaleci bir duruş ortaya koysa da özel teşebbüsü hiçbir zaman reddetmemiş hatta krediler vererek desteklemiştir (Pamuk, 2012: s. 175).

Devlet desteği ve özel teşebbüsün birlikte hareket edebileceği bu karma sistemde Mustafa Kemal, devletçiliği açıklarken liberalizm ve sosyalizmden farklı olduğunu kendine has bir yapısı olduğunu ifade etmekteydi (İnan, 1972: s. 6). Türkiye'nin kendine özgü bir sistem geliştirmesinde yegane hedef, ülkeyi kalkındırmaktı çünkü ister devlet eliyle olsun ister özel teşebbüsle olsun amaç, ülke ekonomisine katkı sağlamaktı. Yeni oluşturulan ekonomi modelinde devletçiliği iki tipte savunanlar vardı. İlimli devletçilik olarak belirtilen modeli savunanlar "ferdin yapamadığı işleri devletin yapması"nı isterken, devletçiliği daha müdahaleci görmek isteyenler "kamu çıkarının gerektirdiği her işin devlet tarafından yapılması" görüşünü desteklemekteydiler (Boratav, 2006: ss. 138-139).

Devletçiliğin ne şekilde uygulanması gerektiği üzerinde fikir birliği bulunmasa da ekonominin düzene sokulması için acil tedbirlerin alınması lazımdı. Yerli işletmeler desteklenirken yabancı sermayedarlardan milli çıkarlarımıza uyum gösterenlere izin verilmesi, resmi döviz alımlarının durdurulması, yurtdışına para çıkışı serbestliğine son verilmesi, dış alım lisansa ve kotalara bağlanması, dış alımların devlet eline alınması, gümrük vergilerinin arttırılması, azınlıkların elinde bulunan mali ve ticari piyasalara milli çıkarları gözetken yeni vergilerin konulması kararlaştırılmıştı (Özlü, 2009: s. 128).

1929 ekonomik krizi ile birlikte ortaya çıkan bu yeni dönemdeki tedbirler, aslında ülke ekonomisini ayakta tutmak için yapılan ilk girişimler değildi. Lozan Görüşmelerine ara verildiği sırada 17 Şubat

– 4 Mart 1923 tarihleri arasında daha resmi olarak Türkiye Cumhuriyeti kurulmamışken gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi (Ertan, 2011: s. 203), ekonomik bağımsızlığın gelecekte genç cumhuriyetin en önemli gündem maddelerinden birisi olacağını işaret etmekteydi. 28.05.1927 tarihinde çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile işletmelere birçok teşvik ve istisna sağlanmıştı. Örneğin 10 hektara kadar karşılıksız arazi tahsisi, telefon ve telgraf gibi iletişim bağlantılarının bedelsiz olarak devlet tarafından tahsisi, devlet eliyle yapılan kimi nakliye faaliyetlerindeki indirim gibi birçok alanda devlet eliyle özel teşebbüse destek verilmişti (Çavdar, 2003: s. 179).

Sanayi sektörüne verilen desteğin yanında ekonomik büyümeyi hızlandırmak için en çok üzerinde durulması gereken alan şüphesiz tarım sektörüydü. Tarım sektöründe üretilen malların fiyatlarını arttırıcı tedbir almak var olan ülke koşullarında çok kolay değildi. Ancak imalatın arttırılması için tarım kredilerinin maliyetlerini düşürmek ekonomiye olumlu destek sağlar düşüncesi hâkimdi (Öztürk, 1995: s. 60).

Üretimi arttırmaya dönük alınan tedbirler son derece önemliydi. Önemli olan bir diğer konu ise, üretmediğin taktirde elinde var olan dikkatli tüketmenin gerekliliğiydi. Halkın bilinçlendirilmek suretiyle krizin etkilerini azaltmak için 1929 yılı sonunda milletvekillerinden oluşan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kuruldu. Bu cemiyet, özel bir dernek statüsüyle kurulmuş olup halkı israfla mücadeleleye, bilinçli harcamaya ve yerli mallarını kullanmaya teşvik gibi amaçlara sahipti (Ezer, 2010: s. 431).

1930 yılıyla birlikte Türk parasındaki değer kaybı ve banka kredilerindeki daralma yabancı sermayeye olan ihtiyacı giderek arttırdı ancak var olan yabancı şirketlerin birçoğunun bu dönemde millileştirilmesi yeni yatırımların önünde büyük bir engel teşkil etmekteydi. Yabancı şirketlere karşı bu temkinli yaklaşım 1937 yılına kadar devam etti (Boratav, 2006: ss. 226-228). Bu tarihten sonra daha ılımlı bir sürece geçildiğini görüyoruz.

Türk parasındaki değer kaybını engellemek, ekonomideki açığı kapatmak ve dış pazara olan bağımlılığı mümkün olduğunca düşürmek için devlet, çalışmalarına hız vermişti. Türk lirasının değer kaybı sırasında yaşanan belirsizlik ortamında devletin piyasadaki para akışına müdahale edemediği ortaya çıkmıştı. Ayrıca para basma yetkisinin İngiliz-Fransız ortaklığında olan Osmanlı Bankası’nda oluşu, devletin ekonomiye yön vermesini sınırlamaktaydı. Devletin ekonomideki etkinliğini arttırmak için 1930 yılında Merkez Bankası’nı kuruldu (Keyder, 2014: ss. 124-125). 1932 yılında Sanayi ve Kredi Bankası isim değişikliği yaparak yerini Sümerbank’a bıraktı (Kahraman, 2005: ss. 22).

Krizden çıkmak için hükümet para politikası ve yatırımlar üzerinde yoğunlaşırken siyasi anlamda da hareketli günler yaşanıyordu. CHP’nin eksik kaldığı yönleri tamamlaması ve muhtemel hatalarda ona destek çıkması için yeni bir siyasi parti teşkilatlanması düşünülmüş, bu amaçla Fethi (Okyar) Bey tarafından 12 Ağustos 1930 tarihinde Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştu. Fırkanın ekonomi politikası liberalizm temelliydi ve özellikle serbest piyasa ekonomisini savunmaktaydı. Fırka’nın temel kuruluş hedefi, ülkenin ekonomik sıkıntılarını çözüm üretmekti ancak muhalif duruşu, kısa süre sonra CHP ve sistem karşıtlarının toplandığı bir merkez olarak kendisini öne çıkarmış bu da fırkanın ömrünün kısa olmasına neden olmuştu (Ertem, 2010: ss. 72-88).

Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılmasından sonra Mustafa Kemal, kendisine eşlik eden bazı siyasi liderlerle uzun bir Anadolu seyahatine çıkmıştı. Amaç, halkın hükümete karşı hoşnutsuzluğunun neler olduğunu yerinde görmek istenmesiydi. Yapılan gözlemler ve görüşmeler sonucunda insanların hükümete karşı olan olumsuz duruşunun altında yatan nedenin iktisadi olduğu sonucuna varılmıştı (Boratav, 2006: s. 141).

Yasal düzenlemelerin yetersiz kalışı ve siyasi oluşumdan da beklenen sonuç elde edilemeyince daha kalıcı ve planlı çözüm arayışları başlar. 1928’de Sovyet Rusya, uygulamaya koyduğu 5 yıllık kalkınma planı ile 1929 Ekonomik krizinden etkilenmemiş ve bu durum Türkiye’ye rol model olmuştu. Türkiye, Sovyetlerle temasa geçerek kendi kaynaklarımızın incelenmesi ve bize uygun bir planın hazırlanması konusunda yardım talep etmişti. Türk ve Sovyet yetkililer bir araya gelmişler ve neler yapılabileceği konusunda detaylı görüşmüşlerdi. Ekonomik kalkınmanın ancak planlı bir

şekilde yapılabileceği üzerinde durulmuş ancak planlanan hedeflere ulaşabilmek için kaynak sorunu gündeme gelmişti. 21 Ocak 1934 tarihinde Sovyetler Birliği ve Türkiye arasında 13 maddeden oluşan bir kredi antlaşması imzalandı. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yapacağı maddi yardımın esasları ve paranın nasıl geri ödeneceği üzerinde durulmuştu (Batur, 2008: ss. 44-47).

Mali kaynak sorunu kısmen çözüldükten sonra Türkiye'nin var olan durumunu yerinde incelemek üzere Sovyetler Birliği'nden bir heyet geldi. Uzun bir araştırma süreci sonrasında heyet, çeşitli raporlar oluşturmuştu. İlgili raporlar, bir kitap haline getirilmiş ve 17 Nisan 1934 tarihinden itibaren "Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı" adı altında uygulanmaya başlanmıştı (Ünlü Soylu, 2012: ss. 371-373).

Plan, 1932 yılına kadar geçen süre zarfında on beş üretim kolunun tahlilini, sorunlarını, 1938 yılına kadar kurulması düşünülen işletmelerin yatırım tahminlerini ve kurulması düşünülen yerlerini içermektedir. Planın son bölümleri, jeoloji enstitüsü, mesleki tedarik ve finansman konularından oluşmaktaydı. Değerlendirilen üretim kolları; pamuklu mensucat, kendir, yün iplik, demir, sömi kok (suni antrasit), bakır, kükürt, kâğıt, suni ipek, seramik, kimya, sünger, gül yağı, elektrik üretimi, altın ve petroldür. Yatırımı öngörülen toplam paranın %5'i civarı İş Bankası, geriye kalanının Sümerbank tarafından karşılanması öngörülmüştü. Yatırımların dörtte biri, SSCB'ye borçlanma yoluyla yapılan tesislerle, geriye kalan kısmının ise SSCB kredileri ile gerçekleştirilmesi düşünülmüştü (Boratav, 2006: ss. 158-159).

1938 yılına kadar yürürlükte kalan birinci plan, yeni düzenlemelerle ikinci kez yeni bir beş yıl için ilan edilmek istenmişti. Bu yeni planda; "madencilik, maden kömürü ocakları, elektrik santralleri, ev yakacakları sanayi, kimya sanayi, makine sanayi ve deniz ulaşımı" olmak üzere dokuz alanda yapılacak yatırımlarla yeni işletmeler kurulması planlanmıştı. İlâveten, "makine sanayi, çimento sanayi, gıda sanayi, gemi yapımı ve kimya sanayi gibi imalat sanayilerinin yanında enerji santralleri ve madencilik sektöründe kamu yatırımlarının yapılması" hedeflenmişti. İhracata yönelik sanayi politikalarının hayata geçirilmesi de hedefler arasındaydı (Kaya, 2010: s. 77).

1936'da yayınlanan ve 1938-1943 yılları arasını kapsayan ikinci beş yıllık plan birincisine göre daha kapsamlıydı ancak II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle ekonomik bağımsızlığın korunması endişesi, ikinci planda ilkinde olduğu gibi dış kredi kullanma yoluna gidilmemişti (Kaya, 2010: s. 80). Dış kredi kullanılmayışı ve savaş ortamının verdiği zorluklar, ikinci planın uygulanmasını engellemiştir.

4. Sonuç

Türkiye, kurulduğu ilk günlerden 1930 yılına kadar geçen süre zarfında özel teşebbüse dayalı bir kalkınma stratejisi gütmüştü. 1929 yılındaki ekonomik kriz ile ekonomi politikalarında köklü değişimlere neden olmuş ve devletin ekonomiye dahil olması şeklinde yeni bir model oluşturulmuştu. Yeni model, her ne kadar devletçilik adı altında açıklansa da özel teşebbüsü reddetmeyen karma bir yapı ortaya çıkmıştı. Özel teşebbüs istediği ölçüde yatırım yapabilmekteydi. Devlet ise eksik kalan noktaları tamamlama şeklinde ekonomiye dahil olmuştu.

Devletçilik modeliyle ekonomik anlamda önemli adımlar atılmış ve kalkınma planları düzenlenmişti. Başarılı olunan noktalar olmak birlikte devletin ekonomik gücü, yetişmiş insan faktörü ve Osmanlı Devleti'nden kalma mali sorunlar, istenen başarının elde edilmesini zorlaştırmaktaydı. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, Türkiye dahil tüm devletleri yeniden savaş ekonomisine döndürmüş ve planlı ekonomik çalışmaların rafa kaldırılmasına neden olmuştu. II. Dünya Savaşı'nın etkileri ilkinde göre daha büyük olmuş bu da ekonomik anlamda Dünya'yı derinden etkilemişti.

KAYNAKÇA

- Aydoğan, M. (2005), *Türkiye Üzerine Notlar*, İzmir, Umay Yayınları.
- Batur, S. (2008), “Atatürk Döneminde Devletçilik Modelinin Uygulanması Evresinde Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri (1934-1938)”, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Boratav, K. (2006), *Türkiye’de Devletçilik*, İstanbul, Savaş Yayınları.
- Çavdar, T. (2003), *Türkiye Ekonomisinin Tarihi*, Ankara, İmge Yayınları.
- Ertan, T. F. (2011), *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara, Siyasal Kitapevi.
- Ertem, B. (Aralık 2010), “Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası”, *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 1(2): 71-92.
- Ezer, F. (2010), “1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin Türkiye’ye Etkileri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1): 427-442.
- Gülalp, H. (1983), *Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri*, Ankara, Yurt Yayınları.
- İnan, A. (1972), *Devletçilik İlkesi ve Türkiye’nin Birinci Sanayi Planı*, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- Kahraman, S. (2005), “(1929-1939) İktisadi Devletçilik ve Sanayileşme Politikaları”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kaya, İ. (2010), “Türkiye’de Devletçilik Uygulamaları”, *Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kepenek, Y. (1995), *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul, Remzi Kitapevi.
- Keyder, Ç. (2014), *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Kili, S. (1981), *Atatürk Devrimi*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Müderrişoğlu, A. (1974), *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Önsoy, R. (2005), “Atatürk’ün Ekonomi Politikası ve Devletçilik”, *Atatürkçü Düşünce El Kitabı II*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları: 129-164.
- Özdemir, B. (2009), *Osmanlı Devleti Dış Borçları*, Ankara, ATO.
- Özel, H. A. (2001), “Türkiye’de Ticari Serbestleşmenin Tarihsel Gelişimi”, *Girişimcilik ve Kalınma Dergisi*, 6(2): 73-92.
- Özlu, H. (Şubat 2009), “Atatürk Dönemi Ekonomi Uygulamaları ve Savunma Sanayisindeki Gelişmeler”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7(13): 119-143.
- Öztürk, İ. (1995), “Cumhuriyet Döneminde Sanayi Planlamasının Düşünce Kökenleri”, *İstanbul Üniversitesi A.İ.İ.T.E.*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Öztürk, M. (2010), “Tek Parti Dönemi (1923-1945) Tarım Politikalarında Devletçilik”, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Pamuk, Ş. (2012), *Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme*, İstanbul, Gençlik Kitapevi.
- Pamuk, Ş. (2014), *Türkiye’nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.

- Şahin, H. (2000), *Türkiye Ekonomisi*, Ankara, Ezgi Kitapevi.
- Şeker, M. (2007), “Osmanlı Devletinde Mali Bunalım ve İlk Dış Borçlanma”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(2): 115-134.
- Ünlü Soylu P. – Yaktı Ö. (2012), “Devletçiliğe Yönelmede Bir Köşe Taşı: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı”, *History Studies*, 4: 365-379.
- Yıldız, N. (2009), “1923-1930 Yılları Arası Türkiye'nin Devletçilik Politikası”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.